

VÔ CÙNG THƯƠNG TIẾC GS.TSKH NGUYỄN THỨC LOAN

Giáo sư Tiến sỹ Khoa học Nguyễn Thức Loan sinh ngày 3 tháng 12 năm Đinh Sửu (1937) tại thôn Phước Bình, xã Hòa Thành, huyện Tuy Hòa, tỉnh Phú Yên trong một gia đình công nhân yêu nước.

Năm 1954 tập kết ra Bắc, Anh được tập huấn tại Đông Dương học xá (nay là Đại học Bách khoa Hà Nội).

Năm 1956 Anh được Nhà nước cử đi học đại học tại trường Năng lượng Moskva (Liên Xô cũ). Tài năng nghiên cứu khoa học của Anh đã sớm nở rộ và được thể hiện ngay từ những năm cuối cùng bậc đại học. Nhiều công trình nghiên cứu của Anh đã được đăng ở các tạp chí chuyên ngành nổi tiếng của Liên Xô trước đây. Năm 1963, Anh tốt nghiệp đại học với kết quả xuất sắc và đã được Hội đồng chấm luận án đề nghị cho Anh được chuyển tiếp sinh, tiếp tục hoàn thiện và nâng cao đề tài luận văn tốt nghiệp đại học để bảo vệ học vị Phó tiến sỹ khoa học kỹ thuật. Do yêu cầu công việc lúc đó, Anh đã trở về nước và nhận công tác tại khoa Điện, trường Đại học Bách khoa Hà Nội. Ra tiễn Anh, hết thầy bạn bè người Việt cũng như bạn bè quốc tế đều ngạc nhiên bởi hành trang của Anh là hơn 200 cuốn sách và càng ngạc nhiên hơn nữa khi những người bạn của Anh tại trường Năng lượng Moskva cho biết Anh còn gửi lại Trường khoảng 300 cuốn sách nữa.

Tháng 9 năm 1966 Anh trở lại trường Năng lượng Moskva để làm Nghiên cứu sinh. Ra đón Anh bạn bè lại một lần ngạc nhiên nữa khi hành trang cùng Anh quay trở lại Liên Xô lại vẫn là hơn 200 cuốn sách mà Anh đã mang về trước đó 3 năm. Sự “kỳ quặc” của Anh chính là một trong nhiều cơ sở để có thể lý giải vì sao số công trình khoa học của Anh được đăng nhiều thế và vì sao luận án Phó tiến sỹ của Anh đã được hoàn thành chỉ trong một thời gian rất ngắn, một năm rưỡi (bình thường được phép 3 năm). Trong thời gian chờ bảo vệ luận án Phó tiến sỹ, Anh vẫn miệt mài đi thư viện để nâng cao trình độ khoa học của mình và tìm kiếm, chuẩn bị điều kiện để xây dựng một ngành khoa học mới cho đất nước - ngành điều khiển học. Luận án Phó tiến sỹ Khoa học với đề tài “*Phân tích ổn định chất lượng và trùng hợp trong hệ tuyến tính*” đã được Anh bảo vệ xuất sắc vào tháng 1/1969, được Hội đồng chấm luận án đánh giá cao và tạo điều kiện để Anh tiếp tục những nghiên cứu của mình với Viện sĩ Thông tấn Viện Hàn lâm Khoa học Liên Xô Tsurpkin, một trong những chuyên gia đầu ngành về lĩnh vực điều khiển học. Với nỗ lực và tài năng của mình, Anh đã bảo vệ thành công luận án Tiến sỹ Khoa học chuyên ngành “*Điều khiển học kỹ thuật và lý thuyết thông tin*” với đề tài rất độc đáo về “*Nguyên lý xây dựng hệ tự điều chỉnh*” vào tháng 6 năm 1973.

Giữa năm 1973 Anh lên đường về nước. Cũng giống như lần trước hành trang của Anh vẫn là sách nhưng lần này có thêm bản đề cương xây dựng ngành Điều khiển học trong đó có bản danh sách sinh viên, nghiên cứu sinh ưu tú nhất sắp tốt nghiệp ở Liên Xô (vì Anh chỉ có điều kiện tìm hiểu ở Liên Xô) của rất nhiều ngành học: Toán, Lý, Hóa, Sinh, Kỹ thuật, Kinh tế...mà Anh dự định xin họ về làm việc khi ngành Điều khiển học được hình thành. Lý giải về điều này Anh cho biết, Điều khiển học là khoa học liên ngành, vì vậy khả năng ứng dụng của nó rất rộng và cũng chính vì vậy Anh muốn tập hợp chuyên gia của nhiều lĩnh vực khoa học khác nhau. Với tâm huyết đó, Anh xin phép không quay lại trường đại học Bách khoa Hà Nội, nơi Anh đã có thời gian công tác mà muốn thành lập một đơn vị nghiên cứu mới thuộc lĩnh vực điều khiển học. Tháng 9/1973 Anh về nhận công tác tại Ủy ban Khoa học và Kỹ thuật Nhà nước (nay lại Bộ Khoa học và Công nghệ) và bắt đầu quá trình vận động thành lập ngành Điều khiển học.

Ngày 16 tháng 1 năm 1974, Ban Điều khiển học thuộc Ủy ban Khoa học và Kỹ thuật Nhà nước được thành lập và Tiến sỹ Khoa học Nguyễn Thúc Loan được cử làm Trưởng ban. Vào thời điểm đó Ban mới chỉ có 7 cán bộ chứ không phải là 150 như bản danh sách mà Anh đã chuẩn bị. Hai lĩnh vực đầu tiên mà Ban đề cập đến cũng là hai lĩnh vực mà Anh rất chú trọng: Kinh tế và Kỹ thuật. Và thế là chỉ sau một tháng, Ban Điều khiển học hình thành 2 tổ: Tổ Kinh tế và Tổ Kỹ thuật. Tổ Kinh tế bắt tay vào xây dựng và tính toán mô hình tăng trưởng kinh tế, còn tổ Kỹ thuật tiến hành thiết kế, tìm mua linh kiện điện tử để lắp máy PERT giải bài toán Sơ đồ mạng. Qua thực tế, các cán bộ Ban điều khiển đã thấy rõ được tầm quan trọng của thông tin, đặc biệt là thông tin kinh tế. Tổ kinh tế tách thành 2 tổ: Tổ Mô hình và Tổ Thông tin. Tổ Thông tin thực hiện đề án “Cải tiến hệ thống thông tin toàn quốc” và tổ Mô hình được chia làm 2 nhóm: nhóm Mô hình tăng trưởng và Mô hình dự báo. Và thật bất ngờ chưa đầy 8 tháng sau những thông số cơ bản của mô hình tăng trưởng đã được tính toán xong không phải bằng máy tính mà bằng thước Logarit. Kết quả đã được trình bày tại Ủy ban Kế hoạch Nhà nước, Ban Công nghiệp Trung ương và không một chuyên gia kinh tế nào phản bác. Máy PERT cũng đã lắp xong bắt đầu chạy thử nghiệm và hiệu chỉnh. Nhưng ít ai biết rằng những kết quả đó đạt được trong hoàn cảnh toàn Ban chỉ có 1 bàn đá và khoảng 7 cái ghế được đặt trong phòng 30m² ở tầng áp mái của Tòa nhà 39 Trần Hưng Đạo Hà Nội. Cứ sáng thứ 2 hàng tuần là buổi giao ban đứng (vì không đủ ghế - lúc này Ban đã hơn 30 cán bộ) xung quanh bàn đá. Sau đó tổ Mô hình, tổ Thông tin đi thư viện hoặc về nhà một thành viên nào đó làm việc, nhường toàn bộ bàn ghế cho tổ kỹ thuật tiếp tục công việc lắp ráp. Khó khăn là vậy nhưng không một lời kêu ca, đòi hỏi bởi ai cũng tin ở Thủ trưởng của mình - Anh Loan.

30/4/1975 Chiến dịch Hồ Chí Minh toàn thắng, cả nước bước vào công cuộc xây dựng mới - “làm ăn lớn xã hội chủ nghĩa”. Trong lĩnh vực nông nghiệp, Đảng vào Nhà nước cho xây dựng 5 huyện trọng điểm. Ban Điều khiển học tiến hành “Nghiên cứu xây dựng hệ thống tự động hóa trong nông nghiệp - ASU nông nghiệp” tại 3 huyện Thanh Oai, Ba Vì và Mỹ Đức thuộc tỉnh Hà Tây, đồng thời triển khai ASU công nghiệp tại cảng Hải phòng...

Ngày 27 tháng 12 năm 1976 Viện Khoa học Tính toán và Điều khiển được thành lập, trên cơ sở sát nhập Phòng Máy tính và Ban Điều khiển học, thuộc Viện Khoa học Việt Nam (nay là Viện Khoa học và Công nghệ Việt Nam) và cũng từ đây Anh Loan xin không giữ bất cứ một cương vị lãnh đạo nào để tập trung vào công tác nghiên cứu và đào tạo.

Chỉ với khoảng thời gian ít ỏi gần 3 năm một khối lượng công việc quá lớn đã được Anh Loan cùng 84 cán bộ thuộc Ban Điều khiển học thực hiện. Nhiều việc khi kết thúc tuy còn dang dở, nhưng trong gần 3 năm đó không tháng nào mà ở Ban không có kết quả mới, công việc mới, dự định mới.

Chức vụ mà Tiến sỹ Khoa học Nguyễn Thúc Loan đảm nhiệm chỉ là Trưởng Ban (cấp phòng) và cũng chỉ trong một khoảng thời gian quá ngắn (chưa đầy 3 năm) nhưng những việc làm của Anh và các đồng sự của Anh thật đáng trân trọng, ghi nhận.

Có thể có ai đó còn có ý kiến riêng,, nhưng với chúng tôi những người đã và đang hoạt động trong lĩnh vực Điều khiển học đều khẳng định rằng: **Giáo sư Tiến sỹ Khoa học Nguyễn Thúc Loan là người đặt nền móng cho ngành Điều khiển học nước nhà.**

Ngày 8 tháng giêng năm 2006 (tức 3 tháng 12 năm Ất Dậu), sau một cơn đau tim đột ngột Anh đã ra đi mãi mãi, để lại hơn 100 công trình nghiên cứu đăng trên các tạp chí khoa học danh tiếng trên thế giới, để lại nỗi tiếc thương cho gia đình, bạn bè, đồng nghiệp và hơn 30 nghiên cứu sinh của Anh thuộc các chuyên ngành Toán, Điều khiển học, Tự động hóa đã bảo vệ thành công luận án Tiến sỹ.

Vậy là đã ra đi một nhà khoa học tài năng, một con người nhân hậu. Những công trình khoa học đầy ắp công thức của Anh để lại là những tài sản trí tuệ quý báu cho các nhà khoa học đương đại và hậu thế. Còn với chúng tôi, những người được Anh dẫn dắt theo con đường khoa học từ thửa ban đầu, cái quý báu nhất còn đọng lại trong tâm trí là hình ảnh một Anh Loan sôi nổi, ồn ào, mạnh mẽ và “đôi chút lập dị”. Cũng như bao nhà khoa học khác, đằng sau những thành công, những hào quang của sáng tạo, Anh Loan đã trải qua không ít thăng trầm, gian khổ. Nhưng một đức tính mà ít người sánh được với Anh là dù trong hoàn cảnh nào, dù trong thời khắc nào của cuộc sống Anh vẫn lạc quan, tràn trề nhựa sống với nụ cười “thường trực” trên môi.

Bằng cấp Anh đã đạt đến học vị cao nhất - Tiến sỹ Khoa học, chức vụ, ít nhất Anh cũng đã từng đứng đầu một tổ chức, nhưng không hiểu sao đối với chúng tôi khi nói đến Anh chỉ đơn giản gọi Anh là Anh Loan.

Khi nghe tin Anh mất, lúc báo tin cho nhau, chúng tôi nghẹn ngào chỉ nói được một câu: “Anh Loan mất rồi”.

Anh Loan ơi! Trong diếu văn người ta gọi Anh là Giáo sư, Tiến sỹ Khoa học, nhưng xin phép Anh cho chúng tôi - những thành viên của Ban điều khiển học từ thửa có Anh, trong giờ phút đau thương này vẫn được gọi Anh với hai từ thân thương nhất - Anh Loan.

Xin Anh hãy thanh thản yên nghỉ.

BAN ĐIỀU KHIỂN HỌC